

Сумський державний університет

**ОСОБИСТІТЬ, СУСПІЛЬСТВО, ДЕРЖАВА:
ПРОБЛЕМИ МИНУЛОГО І СЬОГОДЕННЯ**

Матеріали
II Міжнародної науково-практичної конференції
У двох частинах
Частина 2
(Суми, 18 квітня 2016 року)

Суми
Сумський державний університет
2016

Середа А., Супруненко М., студ. гр. ІН-51,
наук. керівник – д.і.н., доц. *С.І. Дегтярьов*

До історії сумської альтанки*

Мабуть, не знайти пам'ятки, що більш красномовно розповість про півтора останніх століття життя Сум, ніж Альтанка. Актуальність своєї теми ми вбачаємо в тому, що Альтанка, символ нашого міста, на додаток до художньої цінності, має зв'язок із сім'єю визначних сумських меценатів – Ліщинських, родичів Харитоненків, а також з відкриттям родовищ головного природного скарбу нашого краю – нафти. Кожен період життя Сум з часу її побудови наклав на неї свій відбиток. Саме слово «Альтанка» походить від італійського «altana». Воно означає відкриту терасу, легку побудову в саду або парку для відпочинку та захисту від сонця. Ліщинський був наполовину поляком, тому можливо, що саме завдяки йому в Сумах і прижилося це слово для гарної бесідки.

У статті «Альтанко, чия ти?» журналістка В. Безлюдна наголошує на двох цікавих версіях щодо походження Альтанки. По-перше, як підкреслює журналістка, у путівниках по нашому місту вказується, що Альтанка була збудована невідомим автором у другій половині ХІХ ст. Про це йдеться й у «Пам'ятниках архітектури Сумщини» А. Дайнеки. Ще однією версією щодо походження загадкової бесідки, за словами В. Безлюдної, стало те, що Альтанка була побудована на честь 300-річчя династії Романових. Однак, ця версія також відпала після докладного вивчення матеріалів

* Робота здійснена в рамках виконання фундаментального дослідження № 0115U000677 «Історичний розвиток порубіжжя Північно-Східної України як засіб конструювання загальнонаціональної моделі історичної пам'яті».

засідань міської Думи, що були приурочені до святкування 100-річчя Вітчизняної війни 1812 р. та 300-річчя дому Романових. Проте, ніяких згадок про Альтанку в цих матеріалах не було [1, с. 3].

Є цікаві краєзнавчі припущення, що у роки революції 1905-1907 рр. бесідка, яка була побудована навпроти відкритого на початку ХХ ст. другого Єврейського дому (синагоги) за сприяння єврейської общини, де євреї часто збиралися, була спалена чорносотенцями й пізніше до 300-ліття династії Романових у 1913 р. відбудовувалася. На користь такого припущення слугують фотографії альтанки, при вивченні яких можна побачити розходження зображень деталей карнизів і шпилів. Цієї думки дотримувався М. Манько у своїй книзі «Суми та сумчани у документах сучасників» [5, с. 80-81].

Ще однією версією щодо походження Альтанки стала думка краєзнавця О. Ленського про те, що вона була побудована євреями у 1916 р. Однак у багатьох сумських та українських колекціонерів є поштові листівки з штемпелями пошти 1910-1914 рр., а фото – з підписами з 1903 р. Тому версія Ленського невірна. Саме тому можна здогадуватись, що споруда була побудована раніше.

Найбільш ймовірна думка походження Сумської Альтанки ґрунтується на заактованих краєзнавцями спогадах О.В. Коваленка, який після війни працював в адміністративних органах міста. Він досліджував історію старовинної споруди та зустрічався зі свідками тих часів.

Наприкінці ХІХ ст. петербурзькі вчені дійшли висновку, що в Сумах є значні поклади нафти. Прибувши до міста, геологи домовилися з земством про пошукові роботи. Саме перед земською управою було надане місце для цих робіт. Однак петербурзькі геологи не виявили нафти у цьому місці та не побажали більше її шукати.

Миколі Ліщинському – родичу Харитоненка – належав сад поряд з місцем, де відбувалися пошукові роботи. Аби якось помітити першу свердловину, Ліщинський вирішив найняти майстрів, аби ті звели Альтанку, що була б для нащадків пам'яткою про «чорне золото». Знайшовся сумський міщанин, кресляр М. Щавелєв, який у 1900 р. розробив проект дерев'яної прикраси міста Суми. Біля пам'ятки створили сквер, розбили квітники та проклали чудові алеї [11, с. 4; 10, с. 3].

Т. Добровольська у своїй статті «10-й Драгунський виступал на Покровской» зазначила, що вже після зведення Альтанки, там по неділях грав духовий оркестр. Виступали військові музиканти 10-го Новгородського драгунського полку і кадетського корпусу, що був заснований за кошти Харитоненка [2, с. 10]. Нерідко і в наш час в бесідці відбуваються виступи музикантів та проводяться різноманітні конкурси. Та, перш за все, – це місце відпочинку та натхнення сумчан.

Цікавим є художнє оздоблення Альтанки. Деякі сучасні дослідники вбачають в ньому використання сакральних символів кількох культур іудаїзму (зірки Давида), християнства (хрест), давньослов'янської язичницької (колони у вигляді тотемів, що ставились на могилах та символізували рід), іноді хрест та шестикінецьні зірки можуть інтерпретуються як трипільські символи (відповідно: порядку та гармонії, чоловічого та жіночого начал). Та попри це зауважимо, що сам Матвій Щавелєв прибув до Сум з Курської губернії на запрошення влади, а виконували роботи місцеві майстри. Зважаючи на це можна сказати, що символи на альтанці суто руські і мають багато спільного з традиційними оздобленнями дерев'яних хат [7, с. Д4].

Після війни в Петербурзі розбирали старі наукові архіви та натрапили саме на ті записи професора про

існування нафти на Сумщині. Пошуки родовищ нафти знову розпочалися, та поклади виявилися мізерними.

Кажуть, що вибрали сумську альтанку радянські солдати, які 2 вересня 1943 року звільнили місто від німецько-фашистських загарбників та крокували з протитанковими рушницями й і гвинтівками по вулиці Петропавлівській. Військовий фотокореспондент дуже поспішав та сфотографував бійців біля унікальної дерев'яної споруди – гарного фону для стомлених червоноармійців-визволителів. День потому в радянських газетах з'явився знімок, що свідчив про звільнення міста Суми [4, с. 4-5].

Таким чином, вивчивши інформацію із знайдених нами джерел, можемо сказати, що Альтанка має незвичну історію побудови, пов'язану із пошуками покладів нафти. Її композиція насичена народними орнаментами. Символом же міста вона стала після звільнення Сум у часи II Світової війни, завдяки замітці фронтового кореспондента. Нині альтанка є невід'ємною частиною образу Сум.

1. Безлюдна В. Альтанка, чия ти? / В. Безлюдна // Суми і сумчани. – 1991. – 15 травня – С. 3.

2. Добровольская Т. 10-й Драгунский выступал на Покровской / Т. Добровольская // Ваш шанс – 2000. – 2 августа. – С. 10.

3. Ісіпчук Н. Секрети сумської альтанки / Н. Ісіпчук // Сумщина. – 2013. – 4 грудня. – №48. – С. 5.

4. Лесіна Ю. Альтанка / Ю. Лесіна // Суми: Подорож у минуле. – Суми, 2012. – С. 4-5.

5. Манько М.О. Суми та сумчани у документах сучасників. Книга друга / М.О. Манько. – Суми: Мрія, 2008. – 436 с.

6. Поляков А. Загадочная беседка / А. Поляков // Панорама. – 2007. – 11-18 июля. – С. А5.
7. Поляков А. Тайная жизнь: Символы і знаки на Альтанці і центральній прохідній заводу ім. М. Фрунзе / А. Поляков // Панорама. – 2011. – 14-20 марта. – №11. – С. Д4.
8. Сикорский А. Внимание, Альтанка. «Нефтяная лихорадка», типовое строительство и метафизика / А. Сикорский // Панорама. – 2004. – 8-15 сентября. – С. А10.
9. Сурков В. Из биографии Альтанки / В. Сурков // Данкор. – 2003. – 15 января. – С. А13.
10. Хвостенко Г. Пам'ятна Альтанка / Г. Хвостенко // Сумщина. – 1991. – 15 жовтня. – С. 3.
11. Хвостенко Г. Пам'ятна Альтанка / Г. Хвостенко // Фрунзенець. – 1996. – №34. – С. 4.

Середенко Р., студ. гр. ІТ-52,
наук. керівник – *В.М. Король*

Історія одного остарбайтера*

Остарбайтери (з німецької слово Ostarbeiter означає східні робітники) — це термін, який походить з німецької мови для того щоб виокремити осіб, які у роки Другої світової війни були вивезені окупантами зі сходу України до Німеччини на примусові роботи [1].

Вперше жителі України опинилися на німецькій території для примусової праці влітку 1939 року. Починалося все з мешканців Закарпаття, яких насильно вивозили до Австрії на примусову роботу [2, с. 285]. Цю

* Робота здійснена в рамках виконання фундаментального дослідження №0115U000677 «Історичний розвиток порубіжжя Північно-Східної України як засіб конструювання загальнонаціональної моделі історичної пам'яті».